

PIUS MATHAEUS PEJIC OFM, De fontibus et argumentis iuridicis in constitutione »Lumen gentium«, Edizioni francescane, Roma 1969, 214 str. Nabavlja se kod autora: Placa 2, 50001 Dubrovnik.

Ova knjiga koju, iako sa zakašnjenjem, želimo prikazati, a kojom je Pio Mate Pejić, O. F. M., godine 1968. postigao doktorat iz kanonskog prava na pravnom fakultetu »Antonianuma« u Rimu, jest dogmatsko-juridičke naravi. Tako se još jednom pokazalo da kanonsko pravo pretpostavlja rast teoloških shvaćanja. Kad je 25. siječnja 1959. godine Ivan XXIII, u govoru »Questa festiva ricorrenza«, najavio ekumenski sabor (drugi vatikanski), on je istovremeno najavio i novu redakciju kanonskog prava. To nije bilo slučajno.

Sabor je u svom četverogodišnjem radu od 1962. do 1965. promulgirao 4 konstitucije, 9 dekreta i 3 deklaracije. Od tih 16 dokumenata najvažnija je dogmatska konstitucija »Lumen gentium« (LG). U svojoj disertaciji Pejić proučava juridičke teme i juridičko utemeljenje upravo tog dokumenta, osvrćući se, koliko god je to potrebno, i na ostale.

Konstitucija LG izlaže nauku o Crkvi. Ona kanonskom pravu pruža temeljna načela (*»Lex credendi fit lex agendi«*). Iz toga slijedi da bez ispravnog poimanja Crkve uopće nije moguće crkveno zakonodavstvo, kako valja, ni uspostaviti ni tumačiti (Usp. »Optatam totius«, br. 16). Ta konstitucija umnogome unosi novo svjetlo u shvaćanje različitih aspekata Crkve, prema tome i u juridički aspekt. Koje će sve posljedice to tradicionalno, a ipak novo, poimanje Crkve imati u procesu njenog osuvremenjenja, to nije mogao predvidjeti ni papa Pavao VI na dan promulgacije te konstitucije (Usp. »Post duos menses«), no da će imati posljedica i u području kanonskog prava, u tom je bio sasvim siguran. Njegov predšasnik Ivan XXIII već je god. 1962. uočavao potrebu da crkveno zakonodavstvo postane plodonosnije u pastoralnoj službi (usp. »Bene animata verba«). To znači da je već (barem) prije deset godina to zakonodavstvo bilo prema lo efikasno i slabo plodonosno.

Glavni dokumenat »pastoralnog« sabora ili rješava ili donosi načela za rješavanje nekih pitanja. Polazište pak za rješavanje bilo doktrinarnih bilo pastoralnih pitanja jest poimanje Crkve, koja, po Saboru, nastoji pronaći u sebi — mnogostrukoj ali jedinstvenoj — snagu za vršenje svoga božanskog poslanja (usp. str. 16). To je, ujedno, i pretpostavka u poslu preustrojavanja crkvenog zakonodavstva.

O LG pisalo se i piše se mnogo na raznim jezicima, no pravnički usmjerenih istraživanja, ako se izuzme nekoliko manjih studija, do Pejićeve knjige nije bilo. Zbog toga je njegova disertacija stvaran doprinos razjašnjavanju juridičkog aspekta saborske nauke.

Pejićeva knjiga sadrži 4 poglavlja. U prvom (str. 29—48) se govori općenito o izvorima konstitucije i o načinu njihove referencije; u drugom (str. 49—124) o izvorima posebice (sabori, rimski prvosvećenici, sveti oci itd.); u trećem (str. 125—148) se glavnije teme konstitucije LG uspoređuju s istima u drugim dokumentima; u četvrtom poglavlju (str. 149—207) obrađene su važnije teme saborske nauke koje se odnose na pravo.

1) Budući da je Predaja zajedno sa Svetim pismom »ogledalo vječne istine, temelj crkvenog učiteljstva, nauke i života Crkve« (str. 30), pisac se, na početku prvog poglavlja, osvrće na Predaju gledanu sa stajališta Sabora. Potom on nabraja one izvore u kojima se ta časna Predaja i nalazi i čuva. Pisac se potrudio točno prebrojiti koliko je puta pojedini sabor ili sveti otac itd. u LG citiran, iako se — kako veli i sâm — važnost i utjecaj pojedinih izvora pri izradbi konstitucije ne procjenjuje, naravno, prema učestalosti njihovog citiranja. Daljnje istraživanje izvora u ovom poglavlju odnosi se na način referencije pisaca, tekstova i izdanja. Zanimljivo je primijetiti da se kod tog citiranja susreću (u bilješkama) neke manje razlike (usp. npr. bilješku 176. sa 184). Neke pak razlike kod citiranja svetih otaca, npr. one koje su donesene na str. 43—45, zbog sadržane tematike (biskupi, odnosno prezbiteri, kao čuvari apostolske predaje) ni pošto nam se ne čine malo važnima.

2) Drugo poglavlje sadrži one izvore koji su, prema sudu pisca, juridičke naravi, a koji su nešto doprinijeli formiranju konstitucije. Pejić uporno istražuje izvore, jer su oni, kako on to na više mjesta veli, »njihov prvi komentar«. Među izvorima (opći sabori, rimski prvosvećenici, sveti pisci, crkveni oci, Kodeks kanonskog prava, pseudoapostolske kolekcije) na prvo su mjesto postavljeni sveti oci i rimski prvosvećenici. Nakon uspoređivanja tekstova konstitucije s izvorima, Pejić zaključuje da LG sadrži ponajvećma tradicionalnu nauku Crkve obučenu, doista, u ruho suvremenog mentaliteta (usp. str. 123). To uspoređivanje može, čini se, veoma korisno poslužiti istraživačima na području povijesti crkvenog prava.

3) Treće poglavlje donosi odgovor na pitanje u kojem je odnosu LG s ostalim saborskim dokumentima. LG, kako rekosmo, donosi nauku o Crkvi, a ostali dokumenti tu nauku primjenjuju na pojedinačna pitanja i aktualne probleme. To i jest razlog zašto je LG stotinjak puta citirana u dokumentima promulgiranim nakon nje. Tako npr. dekret »Ad gentes divinitus«, imajući u vidu LG br. 14 koji govori o vjernicima među koje treba da budu ubrojeni i katekumeni, zahtijeva da se u novom kodeksu kanonskog prava odredi pravni položaj katekumena u Crkvi. — Na LG br. 28, koji govori o prezbiterima, ostali se dokumenti pozivaju veoma često. To je, uostalom, i razumljivo, ako se na pameti imade s jedne strane njihov položaj i funkcija u Crkvi te pastoralno usmjerenje Sabora s druge strane. Prema tome, kada dekret »Presbyterorum ordinis« bude tumačio odnos između biskupa i prezbitera, on će se pozivati na argumente iz br. 28 LG, u kojem je već određeno da se u tim odnosima mora manifestirati bratstvo i prijateljstvo. Tako iz uspoređivanja saborskih dokumenata postaje jasnija važnost dogmatske konstitucije.

4) U četvrtom poglavlju obrađena su neka pitanja juridičke naravi, o kojima se crkveno učiteljstvo izjasnilo više puta u različitim zgodama, a koja su promulgacijom LG nešto više osvijetljena. Raspravi o pitanjima juridičke naravi pretpostavljen je, s pravom, govor o pravoj Kristovoj Crkvi, koja je hijerarhijski uređena; njom upravlja Petrov nasljednik na

rimskoj stolici i biskupi koji su s njime u zajedništvu. Iz takvog shvaćanja Crkve ipak ne slijedi da ona iscrpljuje baš sve mnogobrojne elemente posvećenja i istine (usp. LG br. 8), nego se samo hoće ustvrditi stupnjevitost pripadništva Crkvi. Dakaiko, takvo se poimanje ne odrazuje samo na pastoral i ekumenizam, nego i na kanonsko pravo. Stoga je sasvim naravno postavljeno pitanje: U kojem su odnosu tzv. *ecclesia charitatis* i *ecclesia iuris*? O duhovnom i juridičkom aspektu jedne jedine crkvene stvarnosti govori ne samo LG, nego i prije — i poslijesaborski dokumenti rimskih prvosvećenika. Ta dva aspekta (vidljivi i nevidljivi, božanski i ljudski) jedne složene stvarnosti (LG br. 8) ne smiju se promatrati kao dvije odijeljene ili čak oprečne stvarnosti, nego kao samo jedna kompaktna stvarnost. Pejić se, ovdje, priklanja mišljenju Midalija i Journeta te tvrdi da antiteza između »crkve ljubavi« i »crkve prava« nema teološkog temelja (str. 159).

Riješivši na taj način problematiku odnosa dvaju aspekata Crkve, unaprijed je jasno kako će biti riješeno pitanje odnosa između hijerarhâ i karizmatikâ (*Amt und Charisma*). Raznovrsnim karizmaticima priznaje se egzistencija i u današnjoj, a ne samo u prvotnoj Crkvi. Među njima i hijerararsima, veli pisac, nema nikakve oprečnosti (str. 169: »Nulla est oppositio inter haec duo elementa«); međutim, sud o karizmatičkom elementu donosi hijerarhija (ibid.: »Ad pastores competet pronuntiare suum iudicium de genuinitate et usu charismatum«), no uvijek tako kako ne bi ugasila Duha, tako naime da hrabro pristupi eksperimentiranju koje omogućuje da se — ono što je dobro — stvarno i odabere (LG br. 12,1 Sol 5,12 i 19—21).

S tim pretpostavkama počinje rasprava o zajedništvu i služenju (*koinonía* i *diakonia*) u Crkvi. Pisac ponajprije tumači pojam *koinonía*, a potom ukazuje na njegove mnogobrojne (moguće) manifestacije u Crkvi — prema tekstu LG. Zajedništvo se, i to je od presudne važnosti, ne može postavljati samo na spekulativnu razinu, zbog toga što ono imade sasvim sigurno juridičke i praktične posljedice. Ono, naime, budi svijest odgovornosti kod svih vjernika, te ih, na

taj način, odgaja za suradnju na dobro Crkve, a, ustreba li, i na žrtve za nju. Tako shvaćeno zajedništvo daje novi zamah misionarskom apostolatu, bilo među nevjernicima bilo među samim vjernicima. Taj se apostolat više ne bi smio shvaćati kao briga i posao nekolicine početnih članova Crkve; budući da on pripada njenoj intimnoj naravi, on mora postati i posao i briga cijeloga naroda Božjeg. — O posljedicama tako shvaćenog zajedništva bila bi potrebna jedna posebna studija.

Služenje se pak povezuje prvenstveno uz govor o crkvenoj vlasti i autoritetu, tj. uz hijerarhiju (LG br. 18 i 24). O vlasti shvaćenoj kao služenje neusporedive retke napisao je Franjo Asiški (str. 182); ti bi reci mogli još uvijek inspirirati one koji vrše vlast i autoritet u današnjoj Crkvi.

Kako je hijerarhija, prema saborskoj nauci, ustrojena po načelu tzv. kolegijalitetu, pisac raspravlja prvo o odnosu biskupskog kolegija prema rimskom biskupu (str. 183—189), a potom o odnosu prezbiterija prema rezidencijalnom biskupu (str. 189—199). Sabor je, zbog svog pastoralnog usmjerenja, htio ponovno uspostaviti drevnu ustanovu prezbiterija, koji će biti sposobniji za rješavanje problematike najviještanja Riječi u suvremenim mjesnim zajednicama. Prezbiterij kao da označuje neko udruživanje snaga. On, naime, na čelu imade mjesnog biskupa. Sabor je, osim toga, u prezbiterij mjesne crkve uključio izrijekom i svećenike-redovnike (LG br. 28), iako su oni na neki način izravno podložni rimskom biskupu (LG br. 45), zbog čega su, u praksi, moguće neke stanovite napetosti. Pejićeva je knjiga u našim krajevima dostupna uglavnom samo svećenicima, jer je napisana na latinskom jeziku. Stranice 199—207. mogu poslužiti kao teoretsko polazište u rješavanju tih eventualnih praktičnih napetosti, te bi ih trebalo, što prije, objaviti na hrvatskom jeziku. Činjenica da je studirao u Rimu, i to djelomično za vrijeme zasjedanja Sabora, dakako da nije nevažna, jer su mu profesori bili uglavnom saborski stručnjaci. Taj živi kontakt ničim se ne da nadomjestiti.

U brojnim suvremenim ekleziološkim raspravama ova knjiga može poslužiti kao upozorenje da se često osporavani juridički aspekt Crkve — zbog svoje ukorijenjenosti u teološki

aspekt — može osuvremeniti tek usporedno s njime. To je, s druge strane, ujedno i postulat osuvremenjenja crkvenog zakonodavstva. Taj postulat postaje to zahtjevniji što se s osuvremenjenjem više odugovlači. Taj je postulat, čini nam se, poruka od knjige.

Jakov Rafael Romić, Dubrovnik

STUDIA MORALIA, Rim 1970, izdavač Academia Alfonsiana, str. 7—475.

Svaki je svezak ove serije velik doprinos napretku katoličke teološke moralke. Studije se ne ograničavaju na moralno područje, ima ih i iz područja prava, povijesti, ekleziologije, ali prvenstvo se u njima obrađuje moralna problematika. I svaki je svezak dokaz kako suradnici ozbiljno, u duhu služenja istini, shvaćaju svoju misiju. Nema tu ekstravagantnosti ni snobizma sterilnih kontestacija, tu su redovito zrele studije u svrhu unapređenja moralke, kako želi Drugi vatikanski sabor u OT br. 16.

Zbog toga je i teško dati prikaz svakog sveska. Neke su studije za stručnjake moralke, npr. studija o istini što se krije u moralnoj svijesti-savjesti. To svjetlo istine započinje u procesu razumnosti ili životne mudrosti (prudencija), jer nema pravilnog funkcioniranja razumnosti u djelovanju bez ispravne nakane. U tu istinu uključena je integralno shvaćena ljudska osoba, kršćanin. Dakle, to je istina u daljnjoj projekciji na Krista-Boga. I o tome raspravlja D. Capone (str. 8—36).

Posve srodna tom pitanju jest i studija R. Kocha o ulozi eshatologije u katoličkoj moralci. Tko je ikada posumnjao u eshatološku dimenziju katoličke moralke? Klasična moralka počinje s raspravom o posljednjem cilju života, o suživotu u Bogu. Taj domet bio bi nemoguć da Krist nije uskrsnuo i da Duh Sveti ne nastavlja djelo spasenja do kraja svijeta. A vječno blaženstvo započinje na zemlji. Vjernici umiru grijehu, učlanjuju se u jedinstvo s Kristom, žive Bogu u Kristu, time anticipiraju donekle i suživot u Bogu u vječnosti. To znači da se, poslije nekog lutanja, moralisti vraćaju na utrte staze klasične sistematike u moralci. Drugačije ne